

Opinions of Teachers Exposed to Post-Traumatic Stress Disorder Developed After the Earthquake

Necibe Damla ÖZDEMİR, Ministry of National Education, ORCID ID: 0000-0002-1546-5340
Servet ATİK, Inonu University, ORCID ID: 0000-0003-2841-6182

Abstract

Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) is a psychological condition that occurs after a severe trauma and manifests itself in the form of intense stress symptoms experienced as a result of the event being repeated and continuing, as well as avoiding stimuli that remind one of the event. The aim of this study is to determine the post-traumatic stress disorder levels of teachers who were exposed to this disaster in the Kahramanmaraş-centered earthquakes that occurred on February 6, 2023, in Malatya province and to determine the views of teachers who were exposed to post-traumatic stress disorder regarding this difficult life event. This study employed a mixed-method research model with an explanatory sequential design. The quantitative data of the study were collected with the "Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Short Scale" developed by Le Beau et al. (2014) and adapted to Turkish by Evren et al. (2016), and the qualitative data were collected with a semi-structured interview form prepared by the researchers, which included their views on earthquake experience and the impact of the earthquake on education and schools. According to the results of the research; While there was a significant difference between PTSD and the variables of gender, having children or not and age, there was no significant difference between having a disabled person close to them and the number of family members and PTSD. The fact that the earthquake had an effect on the PTSD levels of teachers was supported by the teachers' opinions. Based on the research results; recommendations were made to higher authorities and school administrators.

Keywords: *Post-traumatic stress disorder, Earthquake, Difficult life events, Teacher.*

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 26, No 1, 2025
pp. 22-38
[DOI
10.17679/inuefd.1485794](https://doi.org/10.17679/inuefd.1485794)

Article Type
Research Article

Received
17.05.2024

Accepted
13.12.2024

Suggested Citation

Özdemir, N. D. & Atik, S. (2025). Opinions of teachers exposed to post-traumatic stress disorder developed after the earthquake, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 26(1), 22-38. DOI: 10.17679/inuefd.1485794

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Natural disasters, which are among the many difficult life events experienced throughout human history, are life events that deeply affect both people's lives and their social, and economic structures, leaving them helpless. Natural disasters in the lives of individuals; These are natural, technological, and anthropogenic events that cause physical, mental, social, psychological and economic losses and disrupt daily life (Beşeri, 2009). In Turkey, which is located in the active earthquake zone, frequent and destructive earthquakes have occurred in certain regions at certain times and continue to occur. The earthquake that deeply shook our 11 provinces centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023 and was described as the "disaster of the century" is one of the most recent examples of this. This research aimed to determine the post-traumatic stress disorder levels of teachers who were exposed to earthquake trauma in Malatya province during the Kahramanmaraş-centered earthquake that took place on February 6, 2023, and to determine their opinions about the impact of this post-traumatic stress disorder on their education and school experiences.

Purpose

This study was conducted to determine the PTSD levels of teachers who were exposed to earthquake trauma in Malatya province during the Kahramanmaraş-centered earthquake that occurred on February 6, 2023, and their views on this stress disorder.

Method

This study is a mixed-method research that aims to determine the PTSD levels of teachers who were exposed to earthquake trauma in Malatya province during the Kahramanmaraş-centered earthquake that occurred on February 6, 2023, and their views on this stress disorder. Explanatory sequential design, one of the mixed research methods, was used in the research. In the explanatory sequential design, first quantitative data is collected and then qualitative data is needed to support and better interpret these quantitative data. By using two research methods together, it is aimed to obtain more complete and in-depth information about the subject and to make more reliable and healthy inferences as a result of the research. In this research method; It is thought that a second data source regarding the problem situation will reflect the problem situation better, the findings will be explained more clearly, and more general results will be reached. Additionally, in mixed methods research; In order to develop the first method, research problems where the second method is deemed necessary and a general research purpose can be addressed in the best way are studied (Creswell and Clark, 2015; 9).

Findings

According to the results of the research; While there was a significant difference between gender, having or not having children, and age variables and PTSD, there was no significant difference between having a disabled person close to you and the number of family members and PTSD. It was supported by teachers' opinions that the earthquake had an impact on teachers' PTSD levels.

Discussion & Conclusion

The number and severity of events that negatively affect the mental health of individuals in our society are increasing day by day. Events affecting the mental health of society and individuals; poverty, low socio-economic status, domestic violence, child neglect and abuse, terrorism, migration, etc. It extends to a broad perspective (MEB, 2021). The fact that Turkey has a young geographical structure and is located in the earthquake zone has caused an increase in the number of psychological trauma cases experienced after these difficult life events, with the most recent earthquake in Kahramanmaraş center on February 6, 2023, which is known as

the "disaster of the century" (Tüccar and Yavuz, 2023). Considering the challenging life events experienced, it is very important for individuals to have high levels of psychological resilience in terms of society and individuals being able to regain their former mental health. In order for the teachers included in the study group within the scope of this research to be able to effectively fight against the problems they encounter in their schools and their students during the education processes that must continue and to protect their own mental health in the face of these problems, they must first have a sound psychology, and then they must also help the students and their parents in their schools. It is inevitable that they contribute to their psychological resilience.

Today, natural or man-made disasters have occurred in different ways in different parts of the world and will continue to occur in the future. In order to prevent material and moral damage caused by disasters from turning into trauma after the disaster, some preventive and protective measures are taken against such events (Cin, 2010). Considering the negative effects of natural disasters on society and individuals, the issue of natural disasters is one of the issues that must be addressed in every aspect. As a result of rapid population growth and the resulting unhealthy urbanization, changes made in the environment in line with people's needs harm nature. Although humans have a partial share in natural disasters, it is aimed to reduce the negative effects of these disasters by identifying the deficiencies of individuals and societies after difficult life events, making the necessary arrangements, and making the necessary preparations for natural disasters in the educational environment (Yavaş, 2005).

Based on the knowledge that PTSD is less common in societies where the sense of social solidarity and cooperation is strong (Aydın, 2022), an all-out effort is required for the rehabilitation of this great destruction. The precautions that can be taken after disasters have been found to be important as they are precautions for difficult life events that are likely to occur in the future.

Deprem Sonrası Gelişen Travma Sonrası Stres Bozukluğuna Maruz Kalan Öğretmenlerin Görüşleri

Necibe Damla ÖZDEMİR, Milli Eğitim bakanlığı, ORCID ID: 0000-0002-1546-5340

Servet ATİK, İnönü Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-2841-6182

Öz

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), ağır bir travma sonrası ortaya çıkan, olayın tekrarlanarak devam etmesi sonucunda yaşanan yoğun stres belirtilerinin yanında olayı hatırlatan uyarıcılardan kaçınma şeklinde kendisini gösteren psikolojik bir durumdur. Bu çalışmanın amacı; 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremlerde, Malatya ilinde bu afete maruz kalan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerini tespit etmek ve travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalan öğretmenlerin bu zorlu yaşam olayına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu çalışma açıklayıcı sıralı desen ile tasarlanmış karma yöntemli bir araştırmadır. Araştırmanın nicel verileri; Le Beau ve ark. tarafından geliştirilen, Evren ve ark. tarafından Türkçeye uyarlanan “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Kısa Ölçeği” ile nitel verileri ise araştırmacılar tarafından hazırlanmış, deprem yaşantısına ve depremin eğitim ve okullar üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerini içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; cinsiyet, çocuk sahibi olup/olmama ve yaş değişkenleri ile TSSB arasında anlamlı fark bulunurken, yakınında engelli birey olup/olmama ve aile üye sayısı ile TSSB arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Yaşanan depremin öğretmenlerin TSSB düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu öğretmen görüşleriyle desteklenmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle; üst makamlar ve okul yöneticilerine önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Travma sonrası stres bozukluğu, deprem, zorlu yaşam olayları, öğretmen.

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 26, Sayı 1, 2025
ss. 22-38
DOI
10.17679/inuefd.1485794

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
17.05.2024

Kabul Tarihi
13.12.2024

Önerilen Atıf

Özdemir, N. D ve Atik, S. (2025), Deprem sonrası gelişen travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalan öğretmenlerin görüşleri. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 22-38. DOI: 10.17679/inuefd.1485794

1. Giriş

İnsanlık tarihi içerisinde yaşanan çokça zorlu yaşam olayları arasında yer alan doğal afetler, insanların hem yaşamlarını hem de toplumsal ve ekonomik yapılarını derinden etkileyen, onları çaresiz bırakan yaşam olaylarıdır. Doğal afetler; insan yaşamında birçok alanda kayıplar doğurabilecek potansiyele sahip zorlu yaşam olaylarıdır (Beşeri, 2009). Yaşanan doğal afetlerde; farklı tehlike kaynaklarının birbirlerini tetiklemesi söz konusu olmakla birlikte, hızla artan nüfus ve buna bağlı gelişen yoğun ve düzensiz şehirleşmenin etkisiyle, bu afetlerden zarar gören insan sayısı da artmaktadır. Doğal afetler içerisinde yer alan ve daha yaygın olarak görülen afet türü olan depremler; bir kısmının önceden belirlenebildiği bir kısmının henüz tam olarak belirlenemediği nedenlerden dolayı yer kabuğunda meydana gelen ani kırılmalar sonucu, dalgalanarak yayılan ve geçtiği ortamları sarsan titreşimler olarak tanımlanmaktadır. Ani olarak gerçekleşmesi ve önlenememesi sebebiyle, bu titreşimler can ve mal kaybına neden olmaktadır (Yavaş, 2005).

Afet sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması ile doğal afetlerden kaynaklanan ve insanlara ve çevreye zarar veren olaylara hızlı bir şekilde müdahale etmek mümkündür. Ancak fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarındaki iyileşmelere rağmen afetler sonrasında oluşan hasar ve kayıplar insanlar üzerinde uzun ve derin psikolojik etkiler bırakabilmektedir. İnsanların yaşadıkları maddi ve manevi kayıpların farkına varmaları, yeni duruma uyum sağlamaları ve hayata yeniden başlamaları kolay değildir. Doğal afetler gibi zorlu yaşam olaylarına maruz kalan kişilerin uzun süre kayıp ve yastan etkilenebileceği ve psikolojik rahatsızlıklar yaşayabileceği belirtilmektedir (Özçetin vd., 2008). Bu nedenle doğal afetin türü ne olursa olsun, afet sonrasında hayatta kalan insanların normal hayatlarına dönebilmeleri için yardıma ihtiyaçları vardır (Briere ve Elliott, 2000).

Yunanca “yara” kelimesinden türetilmiş bir kavram olan “travma”; bireyin biyolojik ya da toplumsal bütünlüğüne zarar veren ya da zarar verme riski bulunan zorlu yaşam olayıdır. (APA, 2013). En genel haliyle travma; aniden ortaya çıkarak, bireyin günlük yaşam aktivitelerine zarar veren ve bireyin varlığı için doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit unsuru yaratan yaşam olaylarıdır (Coddington, 1972). Travmatik yaşam olayları, kontrol edilememesi aniden gelişmesi ve kalıcı hasara yol açması sebebiyle her yaş grubundaki bireyler üzerinde etki bırakabilir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu olaylar, bireyin dünyaya bakış açısını derinden sarsarak, bireyin yaşamında kalıcı hasarlara yol açabilir. Doğal afetlerde bir travma yaşantısıdır ve bireylerin hayatlarını önemli derecede etkilemektedir.

Doğal afetlerden dolayı travma yaşayan bireylerin, farklı şiddet ve yoğunluklarda tepki vermesi normal görülmektedir (Leigh, Yule ve Smith, 2016). Travma sonrası stres bozukluğunun en önemli tepkileri; yaşanan travmatik olayın tekrar yaşanacağı kaygısı, sorun hakkında konuşmaktan kaçınmaları, tepkisel davranmaları, konsantrasyon eksikliği yaşamaları ve duygusal uzlaşmayı dengeleyememeleridir (APA, 2013). Doğal afetlere maruz kalan kişilerin tepkileri kişiden kişiye farklılık gösterse de, ortak tepkiler arasında kişinin yaşadığı ortam üzerinde kontrol sahibi olmadığı hissi ve daha kötü olayların meydana gelebileceği yoğun olumsuz duygular (endişe gibi) yer alır (Brunello ve diğerleri, 2001). Travmaya maruz kalan bireylerin; kurdukları hatalı bilişsel şemalar sebebiyle duydu durumlarında olumsuzluklar görülebilir, düşünce sistemlerinde çarpıklıklar meydana gelebilir. Dolayısıyla doğal afetin neden olduğu duygusal hasarla bireyin baş etmesi daha da zorlaşır (Lopez-Vazquez ve Marvan, 2003).

Beklenmedik zamanlarda gerçekleşmesi sebebiyle kişiyi fiziksel ve psikolojik olarak savunmasız bırakan travmatik olaylardan en sık görülen zorlu yaşam olayı, doğal afetlerdir. Gerçekleşen doğal afetler sonrasında hayatta kalan bireylerin en sık yaşadığı psikolojik rahatsızlık ise, travma sonrası stres bozukluğudur (TSSB). Bireylerde yoğun kaygıyla eşlik eden bu psikolojik rahatsızlık grubunda madde kullanımı ve intihar düşünceleri ve eylemi yaygın görülür (Acierno, 2006). Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), travma sonrasında sık sık yaşanan travmayı hatırlama, eski günlere dönememeye ilişkin umutsuzluk, bilişsel hatalar, kabuslar, yanlış düşünce

biçimleri, sürekli bir tedirginlik hali, aşırı tepkisellik şeklinde kendini gösterir. Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), DSM-V'e göre; gerçek ölüm veya ölüm tehdidi, kişinin beden bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşılaşma gibi ciddi travmatik olaylar sonrasında ortaya çıkabilen belirgin semptomlarla karakterize edilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Akut ve kronik türleri olması sebebiyle, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan bireyin, belirtileri ne kadar süre yaşadığı önemlidir. Bunun için süre üç ayla sınırlı tutularak; eğer kişinin travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üç aydan kısa sürdüğünde buna "akut" travma sonrası stres bozukluğu, daha uzun sürdüğünde ise "kronik" travma sonrası stres bozukluğundan tanısı konulabilir (Özgen ve Aydın, 1999).

Zorlu yaşam olayları farklı türde ve yapıda olayları içermekle birlikte, yalnızca bir kişiyi etkileyebileceği gibi, toplumsal hatta küresel boyutta da olabilir (örn. pandemi). Bu tür olaylar sonrasında bireylerde; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkiler gözlenmektedir. Zorlu yaşam olaylarına bilişsel tepkiler; kontrolü kaybetme algısı, yaşam anlamını ve amacını yitirme, dünyanın güvensiz olduğu inancı, dikkati toplayamama, karar verme ve hatırlamada zorluk, anıları biçimselleştirmede hatalar vb. şeklinde görülebilir. Zor yaşam olaylarıyla sonrasında yaşanan duyuşsal tepkiler; şoklar, sürekli bir kaygı, endişe ve panik olma hali, güvensizlik duygusu, aşırı sinirlilik ya da aşırı sakinlik, sürekli üzgün olma, umutsuzluk, çaresizlik, depresyon, suçluluk duygusu, utanç, aşırı kayıtsızlık, katılık ve duyarsızlık duyguları gözlenebilir. Zor yaşam olayları sonrasında yaşanabilecek fiziksel tepkiler; sık terleme, üşüme, vücut kaslarının sürekli gerginliği, baş ağrısı ve karın ağrısı gibi somatik şikayetler, yorgunluk, bitkinlik, uyku sorunları, iştah bozuklukları, dürtü kontrol problemleri, bağışıklık sisteminin bozulması, sürekli baş dönmesi, içine kapanma ve toplumdan uzaklaşmak, sürekli bir tartışma hali, günlük aktiviteleri yürütememek, çok az ya da çok iştah, olayı hatırlatan kişi ve yerlerden kaçmak ya da uzak durmak, davranışta bulunmak istetmemek, aşırı tütün kullanımı ve alkol veya madde kullanımının başlamasına veya yaygınlaşması şeklinde görülebilir.

Aktif deprem kuşağında yer alan Türkiye'de, belirli zamanlarda belirli bölgelerde sık ve yıkıcı depremler meydana gelmiştir ve gelmeye devam etmektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 11 ilimizi derinden sarsan ve "asrın felaketi" olarak nitelendirilen deprem bunun en yakın zamanlı örneklerindendir. Bu araştırma ile 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremde, deprem travmasına Malatya ilinde maruz kalan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin belirlenmesi ve bu travma sonrası yaşanan stres bozukluğunun eğitim ve okul yaşantıları üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremde Malatya ilinde deprem travmasına maruz kalan öğretmenlerin TSSB düzeylerini ve bu stres bozukluğuna ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan açıklayıcı sıralı desenle oluşturulmuş karma yöntemli bir araştırmadır. Bu araştırma deseninde ilk olarak araştırmanın nicel verileri toplanmaktadır. Sonrasında nicel verileri desteklemek ve yorumlamak için nitel veriler toplanmaktadır. Her iki yöntemin kullanılması, araştırma problemine ilişkin derinlemesine bilgi elde edilebilmesi açısından önemlidir. Bu yöntemle araştırma sonucunda daha güvenilir ve sağlıklı çıkarımlar yapılması amaçlanır. Bu araştırma yönteminde; problem duruma ilişkin ikinci bir veri kaynağının problem durumu daha iyi yansıtacağı, bulguların daha net açıklanacağı, daha genel sonuçlara ulaşacağı düşünülmektedir. Ayrıca karma yöntem araştırmalarında; birinci yöntemi geliştirmek için ikinci yöntemin gerekli görüldüğü ve genel bir araştırma amacının en iyi şekilde ele alınabileceği araştırma problemleri çalışılır (Creswell ve Clark, 2015; 9).

2.1. Çalışma Grubu

Yapılan bu araştırmada 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremde Malatya ilinde deprem travmasına maruz kalan öğretmenlerin TSSB düzeylerini ve bu

stres bozukluğuna ilişkin görüşlerini belirlenmek istenmiştir. Çalışma grubu oluşturulurken; kriter örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde amaç; çalışmaya dahil edilebilmek için belli kriterlerinin önemli olduğu ve bu kriterlere göre seçilen örneklemin, araştırma evrenini bütünüyle temsil ettiği varsayılmaktadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Çalışma grubu oluşturulurken, ölçüt örnekleme türü kullanılmıştır. Bu örnekleme türünde gözlenecek grup; belli kriterlere sahip kişilerden oluşmalıdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018). Bu sebeple çalışma grubu; 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depreme maruz kalan öğretmenler ölçüt alınarak belirlenmiştir. Çalışma grubu için öğretmenlerin tercih edilmesinin sebebi; deprem bölgelerinde eğitimin gidişatına nasıl bir yön verileceğinin belirlenmesinde faydalı olacağı düşünülmüştür. Ayrıca çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin de bu zorlu yaşam olayına maruz kaldığı bilindiğinden, eğitim sürecine devam ederken alınabilecek önlemlerin neler olabileceğı tartışılmıştır. Yine öğretmenlerin deprem sonrası geliştiğı varsayılan Travma Sonrası Stres Bozukluğu düzeylerinin bilinmesinin, onların iyi oluşları üzerindeki etkileri ve sonrasında eğitimin deprem bölgelerinde nasıl devam edeceğine ilişkin öngörüler geliştirebilmek açısından önemli olacağı düşünülmüştür.

2.1.1. Nicel Çalışma Grubu: Çalışma grubu; 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremde, Malatya ilinde travmaya maruz kalmış öğretmenlerden seçilmiştir. Araştırmada 100 kadın, 86 erkek; 72 çocuğı olan, 114 çocuğı olmayan; yakınında -o an yanında- engelli birey olan 42 olmayan 144; yaşı 25-40 arasında olan 103, 41-60 yaş arasında olan 83; aile üye sayısı 1-3 kişı olan 54, 4-7 kişı olan 98, 8 ve üzeri kişı olan 34 olmak üzere toplam 186 öğretmen yer almaktadır.

2.1.2. Nitel Çalışma Grubu: Çalışma grubu; 7 erkek, 7 kadın; 5 çocuğı olan, 9 çocuğı olmayan; 4 yakınında engelli bireyi olan, 10 yakınında engelli bireyi olmayan ve yaşı 25-40 arasında 8, 41 ve 60 yaş arasında olan 6; aile üye sayısı 1-3 kişı olan 3, 4-7 kişı olan 7, 8 ve üzeri kişı olan 4 öğretmen ile toplanmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri toplanırken; nicel veriler için, Le Beau ve ark. (2014) tarafından geliştirilen, Evren ve ark. (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Kısa Ölçeğı” uygulanmıştır. Bu ölçme aracı; 9 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 0 puan değerinde olan “Hiç” ifadesi ile, 4 puan değerinde olan “Son derece” şeklinde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ölçeğın travma sonrası stres bozukluğu değeri 24 puan olarak belirlenmiş olup, bu puan üstünde olan değerler arttıkça, travma sonrası stres bozukluğu düzeyinin de arttığı yorumu yapılmaktadır. Ölçeğın toplam puan aralığı 0-36 arasındadır. Ölçme aracının Cronbach alfa değeri .88 olarak bulunmuştur. Araştırmanın nitel verileri için kullanılacak görüşme formu için; öncelikle taslak görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslak görüşme formu, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim dalında görev yapan 2 öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın nicel verileri SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın nitel verileri analiz edilirken; *her bir görüşme sorusunun gruplandırılması, *alıntılardan üretilen kodların belirlenmesi, *birbirine uygun kodların temalar haline dönüştürülmesi, *temaların hangi sıklıkla tekrar edildiğinin kaydedilmesi ve her temanın uygun alıntıyla eşleştirilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Araştırmanın Nicel Bulguları

Tablo 1.

Nicel Bulgular

		n	$\bar{x}$	p
Cinsiyet	K	100	71,33	0,014
	E	86	48,57	
Çocuk Sahibi Olup/ Olmama	Var	72	47,29	0.002
	Yok	114	34,73	
Yakınında Engelli Birey Olup/ Olmama	Var	42	58,45	0.231
	Yok	144	31,67	
Yaş	25-40	103	63,42	0.031
	41-60	83	31,74	
Aile Üye Sayısı	1-3	54	23,61	0.269
	4-7	98	37,12	
	8 ve üzeri	34	48,91	

Tablo 1'e göre; cinsiyet değişkeni ile öğretmenlerin TSSB arasında ($p=0,014$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalma düzeyi ($X:71,33$) erkek öğretmenlere göre ($X:48,57$) daha yüksek bulunmuştur. Çocuk sahibi olmak ve olmamak değişkeni açısından TSSB düzeyinde ($p=0,012$) anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Çocuk sahibi olan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalma düzeyi ($X:47,29$) çocuk sahibi olmayan öğretmenlere göre ($X:34,73$) daha yüksek bulunmuştur. Deprem anında kendisi ya da yakınında engelli birey olup olmama değişkeni açısından TSSB düzeyinde ($p=0,231$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yakınında engelli birey bulunan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalma düzeyi ($X:58,45$) yakınında engelli birey olmayan öğretmenlere göre ($X:31,67$) daha yüksek bulunmuştur. Yaş değişkeni açısından TSSB düzeyinde ($p=0,031$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaşı 25-40 aralığında olan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalma düzeyi ($X:63,42$) yaşı 41-60 aralığında olan öğretmenlere göre ($X:31,74$) daha yüksek bulunmuştur. Deprem anında yanında bulunan aile üye sayısı değişkeni açısından TSSB düzeyinde ($p=0,269$) anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aile üye sayısı 8 ve üzeri olan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalma düzeyi ($X:48,91$) aile üye sayısı daha az öğretmenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

3.2. Araştırmanın Nitel Bulguları

3.2.1. Öğretmenlerin Deprem Olgusuna İlişkin Görüşleri

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde Malatya ilinde Travma Sonrası Stres Bozukluğuna maruz kalan öğretmenlere deprem olgusuna ilişkin görüşleri sorulmuştur. Çalışmaya katılan öğretmenler, deprem olgusuna ilişkin açıklama yaparken şekil 1'de yer alan terimleri kullanmışlardır.

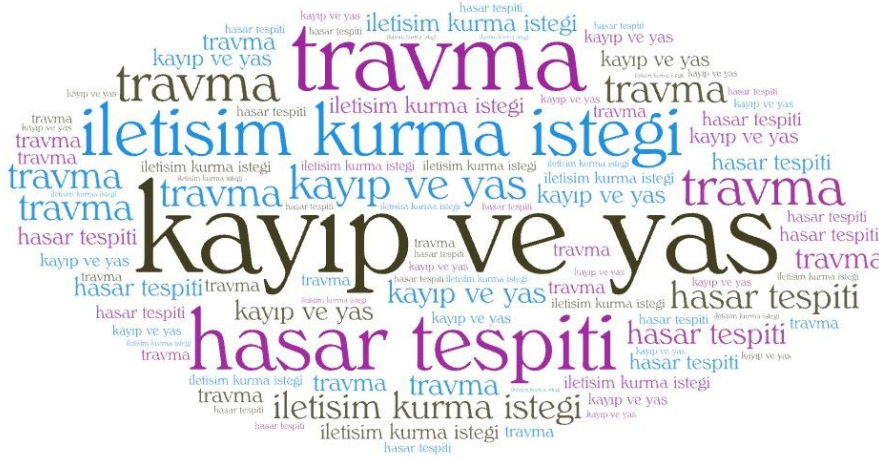
dedim eşime. Bu kez yer yarılacak ve biz içine düşeceğiz sandım. O anda anladım ki şehir buna dayanamadı (Ö2).

3.2.4. Öğretmenlerin Okullarına ve Öğrencilerine İlişkin Kodlar

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde Malatya ilinde Travma Sonrası Stres Bozukluğuna maruz kalan öğretmenlere, deprem afeti sonrasında okul yaşantısının onlara göre nasıl devam edeceği hakkındaki görüş ve önerileri sorulmuştur. Çalışmaya katılan öğretmenler, konuya ilişkin açıklama yaparken şekil 4’de yer alan terimleri kullanmışlardır.

Şekil 4.

Okul ve Öğrenciye ilişkin kodlar

Çalışma grubunun yorumlarını içeren ifadeler analiz edildiğinde, konu deprem ve okul-öğrenci yaşantısı olduğunda öğretmenlerin en çok tekrar ettiği temanın kayıp ve yas (f:10), iletişim kurma isteği (f:9), hasar tespiti (f:8) ve travma (f:6) olduğu görülmektedir.

Bazı öğretmenler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Bilemiyorum. Henüz kaç öğrencimiz yaşıyor, kaç öğrencimiz öldü onu bile bilmiyorduk. Okulumuz nasıl bir hasar aldı. Hasar aldıysa biz nerede ne zaman okula devam edeceğiz, tam bir muamma. İlk günler çok okulu düşünemedim ama öğrencilerimle ilk gün iletişim kurdum. Hepsi sağdı. Onlar benim çocuklarım. Neler yaşadılar kim bilir. (Ö2).

Evet okula gidemeyeceğimizi anlamıştım. Ancak çocuklarımla yani öğrencilerimin tamamına ilk gün ulaştım. Kaybı olanlar vardı ama benim çocuklarım- öğrencilerim-hayattaydı. Onları nasıl toparlayacağımı düşündüm. Akademik başarıları umurumda değildi. O geceyi onlardan nasıl silebileceğimi onu düşündüm. (Ö6).

3.2.5. Öğretmenlerin Eğitime İlişkin Görüşleri

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde Malatya ilinde Travma Sonrası Stres Bozukluğuna maruz kalan öğretmenlere deprem afeti sonrasında, eğitim ve okul yaşantısının onlara göre nasıl devam etmesi gerektiği hakkındaki görüş ve önerileri sorulmuştur. Çalışmaya katılan öğretmenler, konuya ilişkin açıklama yaparken şekil 5’de yer alan terimleri kullanmışlardır.

düzeylerinin yüksek olması, toplumun ve bireylerin yeniden eski ruh sağlıklarına kavuşabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu araştırma kapsamında çalışma grubuna dahil edilen öğretmenlerin devam etmesi gereken eğitim öğretim süreçleri bulunmaktadır ve bu süreç içerisinde kendisi gibi travmaya maruz kalmış öğrencilerinin de yardımına yetişebilmesi için öncelikle kendilerinin sağlam bir psikolojiye sahip olmaları, daha sonra okullarındaki öğrenci ve velilerinin psikolojik sağlamlıklarına katkıda bulunmaları gerektiği kaçınılmazdır.

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli deprem felaketinde Malatya ilinde deprem travmasına maruz kalan öğretmenlerin görüşlerinin incelendiği bu araştırmaya göre; cinsiyet, çocuk sahibi olup/olmama ve yaş değişkenleri ile TSSB arasında anlamlı fark bulunurken, yakınında engelli birey olup olmama ve aile üye sayısı ile TSSB arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Yine bu araştırma ile kadın, çocuk sahibi olanlar ve yaş aralığı 25-40 aralığında olan öğretmenlerin travma sonrası stres bozukluğu düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bilinmektedir ki, deprem gibi felaketlerde mağdur olan birey sayısı ne kadar çok olursa, felaketin boyutu da o derece önemsenmelidir. Araştırmalar göstermektedir ki doğal afetler sonrası, kadınlar erkeklere oranla TSSB'ye daha sık yakalanmaktadır. Ayrıca travmanın türü ne olursa olsun, kadınlarda travma sonrası stres bozukluğuna erkeklere kıyasla 2-3 kat daha fazla yakalanmaktadır. Bu sebeple kadın öğretmenlerin görece duygu durum süreçlerinin daha yoğun olması muhtemeldir (Şahan ve Karademir, 2022). Doğan, Kaya ve Aydın'ın (2023) kadın ve erkek öğretmenlerin afete yönelik tutumları ile ilgili yaptığı araştırma göstermektedir ki; afet karşısında erkekler daha çok bilişsel ve davranışsal tepkiler verirken, kadınlar sıklıkla duyuşsal tepkiler vermektedir. Ayrıca aynı araştırmaya göre; kadın öğretmenler erkek öğretmenlere kıyasla afet sonrasında daha fazla tepki sergilemektedirler.

Araştırma sonucunda, çocuk sahibi olan öğretmenlerin çocuk sahibi olmayan ebeveynlere kıyasla TSSB düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Demir (2023) tarafından yapılan araştırmaya göre; çocuk sahibi olan ebeveynlerin çocuk sahibi olmayan ebeveynlere kıyasla TSSB'ye yakalanma oranları 3 kat daha fazla bulunmuştur. Bu araştırma sonucu, çocukları olan öğretmenlerin daha fazla endişelenmelerinin ve yaş olarak diğer gruba kıyasla genç olanların ölüm fikrine yaklaşmalarının "onlar için erken olduğu düşüncesi, bu grupların TSSB düzeylerinin daha yüksek olmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca nitel bulgulardan hareketle; Malatya ilinde deprem travmasına maruz kalmış öğretmenlerin bu olaydan etkilendikleri, temel duygularının korku ve çaresizlik olduğu, çok zor bir durumda kaldıkları ve travmanın kaçınılmaz olduğu bir felaket yaşadıkları yorumu yapılabilir.

Doğal afetlere maruz kalan bireylerin afet öncesi ve sonrası yaşam koşullarında büyük farklılıklar olabilmektedir. Bireyin çevre ve yaşam koşullarında afet öncesi ve sonrası fark ne kadar fazla ise, afetin yarattığı travmanın şiddetinin de o kadar fazla olduğu söylenebilir (Saka, 2003). Araştırmalara göre; doğal afetler sonrasında bireylerde birçok psikolojik sorunun ortaya çıkmaktadır. McMillen, North ve Smith (2000)'in yaptığı araştırmaya göre; deprem sonrası bireylerde ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu düzeyi %10 ile %90 arasında değiştiği görülmektedir. Kadak, Nasıroğlu, Baysan ve Aydın (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre; yaşanan Van Depreminde travma sonrası stres bozukluğu oranının depremin yaşandığı ilk altı ayda %40,7 olduğu ve araştırmaya katılan bireylerin %53'ünün yüksek düzeyde kaygı bozukluğu belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir.

Doğal afetler nedeniyle travmaya maruz kalan bireylerin psikolojik iyi oluş ve stresle baş etme becerileri azalmaktadır. Schwerdtfeger ve Goff (2007) yaptıkları araştırma ile B-bunun nedeninin bireyin yaşadığı güven kaybı ve bir daha eski günlere dönemeyecek olmanın yarattığı umutsuzluk hissidir. Ayrıca travmaya maruz kalan kişilerin sonraki zamanlarda yanlış düşünme biçimleri geliştirdikleri ve toplumda uzaklaştıkları gözlenmiştir (Laor ve ark. 2002). Yaşanan travma sonrası stres bozukluğuna ek olarak, travmaya maruz kalan kişilerin, yoğun kaygı, endişe, aşırı uyku veya uykusuzluk gibi bilişsel, duyuşsal ve davranışlar belirtiler göstermeleri muhtemeldir (Courtois, Ford ve Briere, 2012). Bu nedenle, kimlerin TSSB için risk faktörlerine

sahip olduğunu ve kimlerin doğal afet sonrasında ruh sağlığı hizmetlerine ihtiyaç duyduğunu belirlemek müdahale amacıyla önemlidir (Rubonis ve Bickman, 1991). İnsanlara zor yaşam olaylarıyla karşılaştıktan sonra yardım etmek ve onları desteklemek için neye ihtiyaç duyduklarını anlamak, travmanın etkisini azaltmak ve onunla başa çıkmak için çok önemlidir.

Eğitim ortamlarında travma öncesine dönülebilmesi için, güvenilir müdahale programlarının uygulanmaya başlaması oldukça önemlidir (Le Brocque ve ark., 2017). Bu konuda özellikle öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çünkü travma sonrası tekrar okula dönecek çocukların tanınmasında ve sosyal desteğin sağlanmasında öğretmenlerin rolü önemlidir. Deprem nedeniyle travmaya maruz kalan kişinin psikolojik sağlığı için sosyal destek önemlidir. Araştırmalar sosyal desteğin TSSB yaşama riskine karşı önleyici bir faktör olduğunu ortaya koymuştur (Brewin, Andrews ve Valentine, 2000).

Zorlayıcı yaşam olaylarının öğretmenler ve öğrenciler üzerindeki etkilerinin hafiflemesi için Psikolojik İlk Yardım (PİY) programı uygulanabilir. 2023 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinasyonunda alan uzmanları tarafından hazırlanan PİY programı okul rehber öğretmenleri vasıtasıyla öğrenci ve öğretmenlerin yardım sürecinde kılavuzluk edebilir. Bu programa göre Psikolojik İlk Yardım; bir kişinin zor zamanlarda ihtiyaç duyduğu desteği sağlamaya odaklanır ve oldukça etkilidir. PİY küçük, stratejik/kritik bir anda hedefe yönelik yardım olmasına rağmen, genel yardımdan daha etkilidir çünkü duygusal uygunluğun daha az olduğu bir zamanda sağlanır. PİY, zorlu yaşam olayları sonrasında çoğunlukla psikolojik desteğe odaklanan, yaşanan olay sonrası bireyde oluşabilecek kaygı ve gerilimin azalmasını amaçlayan bir programdır. Travmatik bir olay sonrasında yaşanması muhtemel yoğun strese en iyi ilaçsız destek olarak PİY programı uygulanması önerilebilir (IASC, 2007).

Günümüzde dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillerde doğal veya insan kaynaklı afetler meydana gelmiş ve gelecekte de yaşanmaya devam edecektir. Afetler nedeniyle oluşan maddi ve manevi hasarların afet sonrasında travmaya dönüşmemesi için bu tür olaylara karşı bir takım önleyici ve koruyucu tedbirler alınmaktadır (Cin, 2010). Doğal afetlerin toplumsal ve bireysel etkileri düşünüldüğünde; bu afetlere sebep olabilecek önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle çevre sorunları, plansız kentleşme vb. sorunlara bulunacak önlemlerle, insanların doğa üzerindeki olumsuz etkileri minimize edilmelidir. Meydana gelen doğal afetlerde insanın kısmi payı olsa da bu afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak için yaşanabilecek zorlu yaşam olayları sonrasında, bireylerin ve toplumların eksikliklerinin tespit edilerek, gerekli düzenlemelerin yapılması ve doğal afetlere eğitim ortamında da gerekli hazırlıkların yapılması amaçlanmaktadır (Yavaş, 2005).

Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma duygusunun kuvvetli olduğu toplumlarda TSSB'nin daha az görüldüğü (Aydın, 2022) bilgisinden hareketle bu büyük yıkımın rehabilitasyonu için topyekûn uğraşılması gerekmektedir. Yaşanan felaketler sonrasında alınabilecek önlemler gelecekte gerçekleşmesi muhtemel zorlu yaşam olayları için önlem niteliği taşıyor olması açısından önemli bulunmuştur.

Öneriler

Bu çalışmadan hareketle uygulayıcılar için;

- Deprem travmasına maruz kalan öğretmenler için Milli Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerine oldukça önemli görevler düştüğü düşünülmektedir. Özellikle deprem bölgesinde ki öğrencilere de bir süre sonra yardım sağlayacak olması beklenen öğretmenlerin öncelikle temel ihtiyaçlarının (evlerini ya da yakınlarını kaybeden, temel ihtiyaçlarını dahi kaybetmiş öğretmenler için) karşılanması, sonrasında ivedilikle onlara ve yakınlarına psikososyal desteğin sağlanması, öğretmenlerin iyi oluşlarına odaklanması, tüm şartlar yerine oturtulduktan sonra okullarına ve sınıflarına -geçici ya da kalıcı- kavuşturulması önerilmektedir. Süreçte yerel yöneticiler ve il müdürlüklerinin öğretmenlerin temel

ihityaları göz önünde bulundurarak onlar için en uygun ve en doğal ilerlemenin hızlandırması gerekmektedir.

Bu çalışmadan hareketle diğer araştırmacılar için;

- Araştırma depremden en çok etkilenen illerden biri olan -yalnızca- Malatya ilinde deprem travmasına maruz kalmış öğretmenler ile yapılmıştır. Araştırmacılar diğer 11 ilde travmaya maruz kalmış öğretmenlerle de araştırmayı gerçekleştirebilirler.
- Bu araştırma yalnızca öğretmenlerle gerçekleştirildi, araştırmacılar eğitimin diğer paydaşları ile de; örn. Öğrenciler, eğitim yöneticileri vb. ile de gerçekleştirebilirler.
- Bu araştırmada yalnızca belirli değişkenler kullanılmıştır. Diğer araştırmacılar dilerse deprem travmasının farklı değişkenler üzerindeki etkilerini araştırarak araştırmayı yineleyebilirler.

ıkar atışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar atışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Araştırma kapsamında veri toplama çalışmaları için İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna başvuru yapılmış, alınan etik kurul izin belgesi ile Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne başvuru yapılarak bu ildeki kurumlarda görev yapan okul yöneticileri bilgilendirilmiş onamları alınarak veriler toplanmıştır.

Bu araştırma, İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 02/04/2025 tarihli 2025/21-7 kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Yapay Zeka Kullanımı Bildirimi

Yazar (lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zeka aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça/References

- Acar, H., Ak, M. ve Kesici, Ş. (2018), *Psikososyal güçlendirici destek programı*, Ankara: Unicef.
- Acierno, R., Ruggiero, K. J., Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S. ve Galea, S. (2006). Risk and protective factors for psychopathology among older versus younger adults after the 2004 Florida hurricanes. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 14 (12), 1051–1059.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Ruhsal bozuklukların tanıs ve sayımsal elkitabı*. (DSM-5)., (Çev. Köroğlu E), Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Aydın, R. (2022), Kaygı ve tüketim: modern toplumda benliğin onarımı, *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21(1)
- Beşeri, M. (2009), *Doğal afetler*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Blake D.D., Weathers F.W. ve Nagy L.M., (1995), The development of a clinician- administered ptsd scale. *J Trauma Stress*. 8: 75-90.
- Briere, J. ve Elliott, D. (2000). Prevalence, characteristics, and long-term sequelae of natural disaster exposure in the general population. *Journal of Traumatic Stress*, 13 (4), 661-679.
- Brunello, N., Davidson, J. R., Deahl, M., Kessler, R. C., Mendlewicz, J., Racagni, G. ve Zohar, J. (2001). Posttraumatic stress disorder: diagnosis and epidemiology, comorbidity and social consequences, biology and treatment. *Neuropsychobiology*, 43 (3), 150-162.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016), *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 22, 70-81.
- Courtois, C. A., Ford, J. D. ve Briere, J. (2012). *Treatment of complex trauma: A sequenced, relationship-based approach*. New York: Guildford Press.
- Creswell, J.W., (2019), Ekşi, H.(Ed). *Eğitim araştırmaları*, İstanbul: Edam Yayınları.
- Demir, C.A. (2023), Travma etkiliyor. (Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/saglik/dogum-travmasi-her-100-kadindan-4unu-etkiliyor0>).
- Doğan, İ. H., Kaya, F., ve Aydın, M. (2023). Investigation of social study teacher's attitudes towards disasters. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, (43), 182-201
- Erdur-Baker, Ö. (2014). *Afetler, Travmalar, krizler ve travmatik stres tepkileri*. (ö. erdur-baker ed.). *afetler, travmalar, krizler ve psikolojik yardım*, Türk PDR-DER. Yayınları.
- Evren, C., Dalbudak, E., Aydemir, Ö., Köroğlu, E., Evren,B., Özen, S., ve Coşkun, K. S. (2016). Psychometric properties of the Turkish PTSD-short scale in a sample of undergraduate students. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 26(3), 294-302.
- Inter-Agency Standing Committee. (2007). IASC guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings. Geneva, Switzerland, (s.118-119). http://www.who.int/hac/network/interagency/news/iasc_guidelines_mental_health_psychosocial_text.pdf.
- Kadak, T. M, Nasıroğlu, S., Boysan, M. ve Aydın, A. (2013). Risk factors predicting posttraumatic stress reactions in adolescents after 2011 Van earthquake. *Comprehensive Psychiatry*, 54 (7), 982-990.
- Laor, N., Wolmer, L., Kora, M., Yücel, D., Spirman, S. ve Yazgan,Y. (2002). Posttraumatic, dissociative and grief symptoms in Turkish children exposed to the 1999 Earthquakes. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 190 (2), 824- 832.

- Le Brocque, R., De Young, A., Montague, G., Pocock, S., March, S., Triggell, N., ve Kenardy, J. (2017). Schools and natural disaster recovery: the unique and vital role that teachers and education professionals play in ensuring the mental health of students following natural disasters. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 27 (1), 1-23.
- Leigh, E., Yule, W. ve Smith, P. (2016). Measurement Issues: Measurement of posttraumatic stress disorder in children and young people—lessons from research and practice. *Child and Adolescent Mental Health*, 21 (2), 124-135.
- Lopez-Vazquez, E., ve Marvan, M. L. (2003). Risk perception, stress and coping strategies in two catastrophe risk situations. *Social Behaviour and Personality*, 31 (1), 61–70.
- McMillen, J. C., North, C. S. ve Smith, E. M. (2000). What parts of PTSD are normal: intrusion, avoidance, or arousal? Data from the Northridge, California, earthquake. *Journal of Traumatic Stress*, 13 (1), 57-75.
- MEB, (2021), *Okul temelli psikolojik ilk yardım psikolojik danışman/rehber öğretmen uygulama kitabı*, Ankara: UNICEF.
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoglu, A. ve İçmeli, C. (2008). Deprem sonucu gelişen travma sonrası stres bozukluğu ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişki. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 2, 8-18.
- Özer, E. J., Best, S. R., Lipsey, T. L. ve Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 129, 52–73.
- Özgen, F. ve Aydın, H., (1999), *Klinik Psikiyatri*, 1.
- Pelcovitz, D., Kapan, S., Goldenberg, G., Mandel, F., Lehane, J. ve Guerrero, J. (1994). Posttraumatic Stress disorder in physically abused adolescents. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33 (3): 305-312.
- Rubonis, A. V. ve Bickman, L. (1991). Psychological impairment in the wake of disaster: The disaster psychopathology relationship. *Psychological Bulletin*, 109, 384-399.
- Schwerdtfeger, K. L. ve Goff, B. S. (2007). Intergenerational transmission of trauma: exploring mother–infant prenatal attachment. *Journal of Traumatic Stress*, 20 (1), 39-51.
- Şahan, B., ve Karademir, Ç. (2022). Perceived Stress and Psychological Well-Being in Adult Individuals during COVID-19: The Mediating Role of Coping Strategies. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 12(67),
- Tedeschi, R. G., ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18.
- Tüccar, E. ve Yavuz, E. (2023), Kahramanmaraş Pazarcık depreminin bireyler üzerindeki etkilerinin psikososyal yönden incelenmesi, *Journal of Migration and Political Studies*, 1 (1).
- Uyar, A., ve Canpolat, M. (2023). lise öğrencilerinin sınav kaygı düzeylerinin ve sınav kaygılarına etki eden faktörlerin belirlenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 94, 17-36.
- Yavaş, H. (2005), *Doğal afetler yönüyle Türkiye’de belediyelerde kriz yönetimi (İzmir Örneği)*, Ankara: Orion Yayınevi.

İletişim/Correspondence

Uzman. Necibe Damla ÖZDEMİR
damlamumcuozdemir@gmail.com

Doç. Dr. Servet ATİK
servet.atik@inonu.edu.tr